

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Albaladejo Martínez, Marc; Llusà i Serra, Joan, dir. L'Ensenyament del temps històric a l'Educació Primària. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2023. (Grau en Educació Primària)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/301219>

under the terms of the license

FACULTAT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

L'ENSENYAMENT DEL TEMPS HISTÒRIC A L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

TREBALL DE FI DE GRAU
GRAU EN EDUCACIÓ PRIMÀRIA
DEPARTAMENT DE DIDÀCTICA DE LA LLENGUA, LA LITERATURA I LES CIÈNCIES
SOCIALS

AUTOR: Marc Albaladejo Martínez

TUTOR: Joan Llusà Serra

3 de juny de 2024

ÍNDEX

1. Plantejament del problema	1
2. Objectius i hipòtesi	2
2.1 Objectius	2
2.1.1 Comprendre la importància del temps en l'etapa de l'Educació Primària.	2
2.1.2 Comprovar quins són els coneixements de l'alumnat envers els operadors temporals.	2
2.1.3 Realitzar una recerca sobre el temps històric i una investigació sobre els coneixements en les Ciències Socials de l'alumnat a l'escola.	2
2.1.4 Produir eines i recursos pels docents envers el temps històric per poder-ho treballar des d'un context proper.	2
2.2 Hipòtesi	3
3. Contextualització	4
4. Fonamentació teòrica	5
4.1 Definició del concepte temps, temps lineal i cíclic	5
4.1.1 Característiques del temps	6
4.1.2 El temps des de la psicologia	7
4.2 El temps social	8
4.3 Temps històric	8
4.3.1 Temps cronològic	10
4.3.2 Investigació del temps històric	11
4.4 Dificultats en l'ensenyament i aprenentatge del temps històric	12
4.5 Importància de l'ensenyament del temps històric	13
4.6 Com s'ensenyava el temps històric?	14
5. Disseny, planificació i metodologia	16
5.1 Model de recerca	16
5.2 Instruments de recerca	16
5.3 Triangulació metodològica	17
6. Resultats i proposta d'intervenció	19
6.1 Buidatge qüestionari	19
6.2 Buidatge de l'entrevista	21
6.3 Buidatge del focus-grup	22
7. Contribució al camp de l'educació, conclusions i reflexions	25
7.1 Contribució al camp de l'educació	25
7.2 Conclusions	26
Bibliografia	29
Annexos	31
Annex 1 - Qüestionari sobre el Temps Històric	31
Annex 2 - Entrevista completa a la tutora de 5è A, Alba Jiménez.	32
Annex 3 - Focus-grup a cinc alumnes	36

1. Plantejament del problema

A l'Educació Primària és molt important tenir consciència històrica, és a dir, saber identificar els esdeveniments i aprendre de forma entenedora. Aquest aprenentatge és de difícil comprensió a causa de l'abstracte del concepte i la realitat amb les quals es troben als centres educatius.

A les escoles s'imparteixen els continguts dels llibres de text o digitals, els quals parteixen d'un context allunyat a l'alumnat i no els provoca una motivació que els atrapi. A partir d'aquesta desmotivació per l'àrea de Ciències Socials i, més concretament, pel temps històric, l'alumnat pot arribar a considerar que la història és avorrida i que no serà útil per a la seva vida. Això afecta l'obtenció dels coneixements històrics i dels operadors, minvant l'assoliment del desenvolupament òptim.

El mal plantejament del temps històric a les aules és degut a diverses causes i males praxis per part dels diferents agents que intervenen en l'educació:

- En primer lloc, el currículum del Departament d'Educació és difícil d'assolir completament durant les hores de Ciències Socials, tenint massa contingut per als infants en escasses hores setmanals.
- A més, els mestres i les mestres no estan prou preparats pel que fa al temps històric, dificultant que els aprenentatges siguin significatius i perdurin en el temps.
- La falta de recursos amb la qual es troben a les escoles que no facilita l'ensenyament.
- El model tradicional encara és hegemònic en la instrucció de la història, tot i que s'ha comprovat que no ajuda al seu aprenentatge.

Tots aquests aspectes a tenir en compte en el procés d'ensenyament-aprenentatge del temps històric, no afecten només la seva infància. La falta de consciència temporal i d'assoliment dels continguts perdura en els anys fins i tot sent palpable en l'Educació Secundària Obligatoria (ESO), on encara existeix una problemàtica envers la comprensió dels diferents conceptes relatius al temps històric, com ens han mostrat diferents investigacions realitzades a aquesta etapa educativa.

2. Objectius i hipòtesi

2.1 Objectius

A continuació es presenten els objectius de recerca vinculats al treball d'investigació d'aquest Treball de Fi de Grau (TFG) per tal de prendre consciència de l'abast que té el tema escollit en l'Educació Primària.

2.1.1 Comprendre la importància del temps en l'etapa de l'Educació Primària.

Pels docents és fonamental conèixer els continguts a ensenyar dins l'aula en cadascuna de les diferents àrees. En aquest cas, primerament hem de conèixer el concepte de temps i els operadors temporals per a poder treballar-los de manera òptima a les sessions. A més, els nostres aprenentatges serviran per a presentar situacions i activitats perquè l'alumnat faci les connexions necessàries per comprendre el Temps Històric.

2.1.2 Comprovar quins són els coneixements de l'alumnat envers els operadors temporals.

Aquest fa referència a un altre dels aspectes fonamentals en la formació de l'alumnat. Els coneixements previs sobre el contingut a tractar ens permeten adaptar la proposta d'intervenció segons les seves respostes donades pels infants. En el cas de la investigació que es durà a terme en aquest TFG, podrem veure quins són els coneixements que tenen els infants sobre el temps històric i poder ajustar-nos, d'una manera òptima, al context en el qual ens trobem en la proposta d'intervenció.

2.1.3 Realitzar una recerca sobre el temps històric i una investigació sobre els coneixements en les Ciències Socials de l'alumnat a l'escola.

Aquest objectiu parla sobre indagar un tema com és el temps històric i aprofundir en el coneixement sobre aquest aspecte de les Ciències Socials per a poder fer una aportació a la didàctica d'aquesta àrea en el context d'una Escola de Caldes de Montbui.

2.1.4 Produir eines i recursos pels docents envers el temps històric per poder-ho treballar des d'un context proper.

Un objectiu crucial en aquest treball és poder donar eines als mestres per potenciar al màxim les sessions sobre el temps històric i, d'aquesta manera, ajudar l'alumnat en el procés d'aprenentatge del contingut.

2.2 Hipòtesi

El concepte de temps històric es treballa des d'un context allunyat a l'alumnat, dificultant així la seva comprensió. Treballar-ho des d'un context proper ens permet aconseguir una motivació i una dinàmica de treball adequada.

3. Contextualització

L'escola escollida per dur a terme aquesta proposta de millora envers la temàtica comentada és l'Escola el Farell de Caldes de Montbui, de dues línies. Caldes és un poble de 17.449 (INE, 2018) del Vallès Oriental, ubicat en mig de la natura. Aquesta població té una rellevància històrica durant l'època romana, una gran prova de la seva rellevància són les seves famoses termes romanes. Segons Raventós (2014) les termes romanes millors conservades de la península Ibèrica són, precisament, les de Caldes de Montbui.

L'escola està situada en una de les zones esportives del municipi, al peu de la muntanya del Farell, que dona nom a l'escola. Va ser construïda l'any 1971 amb el nom de Geògraf Aparici fins a l'any 1989 on, a partir d'una votació popular, passa a anomenar-se el Farell. Aquest centre posseeix el títol de ser l'escola més antiga del municipi.

L'alumnat de l'escola el Farell és procedent del mateix centre urbà, però també des de les urbanitzacions properes i d'altres poblacions com Sentmenat. La procedència de l'alumnat nascut a Catalunya és del 90,1%, el 3,3% de la resta de l'Estat Espanyol i el 6,6% són alumnes provinents de Sud-amèrica, Àfrica, Europa i Xina. Pel que fa al percentatge d'alumnes que utilitzen la llengua catalana al nucli familiar representa entorn d'un 30% i el 44% el castellà. Tot i això, el 70% utilitza el català en l'entorn escolar. Aquest fet provoca que el centre prioritzi la immersió lingüística per aconseguir que el català sigui la seva llengua d'ús.

Els trets d'identitat que defineixen l'escola són familiar i oberta, plural, inclusiva, laica, catalana, integral, coeducadora, activa, competencial, solidària i respectuosa. D'una banda, l'educació en valors es promouen en el dia a dia de l'escola, on els infants aprenen les diferències entre les persones, la solidaritat i la dicotomia entre responsabilitat i conseqüència, la qual cosa afavoreix la convivència. D'altra banda, el reconeixement de la diversitat com un fet universal permet la personalització de l'aprenentatge per tal que cada alumne pugui desenvolupar al màxim les seves potencialitats.

L'escola treballa a partir de diferents metodologies com poden ser els espais i caps de treball d'aprenentatge, en què els infants poden escollir circular lliurement, escollir i desenvolupar-se d'una forma natural en relació amb els seus interessos i motivacions. A més, a l'escola també s'ofereix l'aprenentatge basat en projectes que és una metodologia que es basa a oferir canals que puguin ajudar als nens i nenes a pensar per ells mateixos a investigar, aprendre dels errors i ser crítics. L'aprenentatge cooperatiu és una eina que es fa servir a l'escola, la qual permet a l'alumnat treballar en equip i aconseguir objectius comuns on cadascú és responsable del seu rol.

4. Fonamentació teòrica

4.1 Definició del concepte temps, temps lineal i cíclic

El temps és quelcom que, els grans filòsofs i pensadors, han dedicat un gran esforç per poder entendre i donar la seva perspectiva. Una de les primeres definicions del concepte és per part de Plató. Per Plató (427-347 aC) el temps és una imatge mòbil de l'eternitat i, la relaciona directament amb l'innatisme de l'ésser humà, que des del naixement coneix el concepte i entén el pas del temps. Per a Plató, el temps es mesura amb el moviment dels astres i, destaca la idea de l'astronomia com a aspecte clau per al pas del temps.

Un altre filòsof que va tractar el concepte de temps en els seus pensaments, va ser Aristòtil, alumne de Plató. Aquest entenia el temps com incertesa, ja que allò que ha succeït és part del passat i ja no és. I el mateix succeeix amb allò que està per succeir, però encara no és. Aquesta dicotomia ens fa entendre la perspectiva d'Aristòtil i la incertesa que transmet aquest filòsof envers la seva concepció del terme. A més, Aristòtil (384-322 aC) diu que l'individu existeix en l'ara, que és el límit entre el passat i el futur i, tot i que l'ara no pot tenir una duració, aquest ha de ser entesa com a part del temps.

A partir de les idees d'aquests dos grans filòsofs de la història de la humanitat, moltes de les persones més importants de les diferents èpoques, les han recuperat per a puntualitzar o afegir conceptes. Algunes d'aquestes persones van des de Newton i Leibniz fins a Kant, Dilthey i Bergson. Aquest últim, per exemple, critica la concepció de temps tradicional per haver confós el temps amb l'espai, com he comentat que feia Plató.

Existeix una relació entre els grans pensadors i les persones de l'època actual, qui comprenen el temps amb un passat, un present i un futur, evidenciant un transcurs i un avenç del temps. Aquesta manera de percebre el temps és la que correspon al temps lineal, que podem imaginar-ho com una línia recta on identifiquem un abans i un després, és a dir, un començament i un final. Aquesta és la concepció de temps que tenim en l'actualitat, en la societat capitalista actual es relaciona amb la idea del progrés i de tenir un objectiu, ja que si no existeix una finalitat, pensem que estem perdent el temps i no estem avançant.

Si s'analitza amb més detall aquesta concepció de temps lineal, es pot relacionar amb la idea de Plató sobre que el passat ja no és i el futur encara no ha sigut. És a dir, que el passat i el futur no existeix i tot és un etern ara que, òbviament té canvis i, per això, el temps no és estàtic sinó dinàmic, ja que el temps és canvi, la qual cosa fa referència al temps cronològic.

I és precisament, com afirmava Bergson, la idea del moviment del temps com una continuïtat i un etern present que, quan s'experimenta es trenca la linealitat. El temps passa a ser un punt en concret i, així, apareix la concepció del temps cíclic. En el temps cíclic, a diferència del temps lineal, no hi ha un començament ni un final. En aquesta concepció es té en compte una repetició successiva de la història, que estava molt present en les tribus i imperis de l'antiguitat, on després de la vida es considerava possible un retorn i, per tant, una contínua repetició.

4.1.1 Característiques del temps

Un cop definit el concepte de temps pels majors pensadors de la història de la humanitat, entrem en les característiques que van lligades a aquest terme. El primer d'ells és que és indissoluble amb l'espai, ja que no pot ser separat el temps de l'espai. Després de la investigació de la física moderna d'Einstein, s'entén que l'espai i el temps estan entrellaçats en una entitat anomenada espai-temps. Això implica que el temps no existeix independentment de l'espai, sinó que és una part inseparable d'aquesta. És a dir, quan hi ha un esdeveniment en el temps és impossible separar-lo de la seva ubicació en l'espai.

La segona característica és la irreversibilitat. El temps és irreversible perquè sempre avança en una direcció determinada: cap al futur. En la teoria de la relativitat d'Einstein, aquest diu que el temps és una dimensió en la qual es mouen de manera inexorable cap al futur. Això significa que no podem retrocedir en el temps i reviu accions passades. Aquesta irreversibilitat té implicacions profundes en les persones envers la comprensió de la naturalesa de l'univers i en les pràctiques quotidianes.

La tercera característica del temps és que aquest és múltiple, ja que es pot dividir en diferents unitats, com per exemple la nostra, en la qual el mesurem a partir dels segons, minuts, hores, dies... A més, el temps es pot conceptualitzar com una dimensió en la qual es poden representar diferents punts en la línia temporal i permet que els esdeveniments succeeixin en una successió ordenada.

L'última característica d'aquest terme és la relativitat del temps, ja que la seva percepció i mesura pot variar segons diferents aspectes com el moviment i la gravetat. Aquesta es descriu a través de la teoria de la relativitat d'Einstein, en la qual s'explica que el temps pot passar més lentament per a un observador en moviment respecte a un observador en repòs, fenomen conegut com a dilatació del temps. Aquesta teoria no només afecta la nostra comprensió científica del temps, sinó també la percepció individual, cultural i social del mateix. La percepció Individual és la nostra experiència del temps que pot canviar en funció de la nostra activitat o estat emocional. La cultural fa referència al fet que les diferents

societats poden tenir maneres diverses de conceptualitzar el temps, sigui de forma lineal, cíclica o fragmentada. La percepció social és com els canvis en el ritme de vida contemporani influeixen en com percebem i gestionem el temps, reflectint una interrelació constant entre la teoria de la relativitat i la vida quotidiana.

4.1.2 El temps des de la psicologia

Des de la psicologia també s'han fet aportacions interessant per donar resposta a les incògnites del concepte temps. És el cas de Piaget (1975-78), qui considerava que la noció del temps no es produeix de forma sobtada, sinó que la persona ha de passar per tres grans etapes que es construeixen d'una forma progressiva i es van adquirint amb el pas del temps. Les 3 grans etapes de les quals ens parla Piaget són les següents:

- **Etapa intuïtiva:** En aquesta etapa que comprèn entre els 4 i els 7 anys, els infants tenen una comprensió molt bàsica del temps. No tenen una comprensió clara dels conceptes passat, present i futur, ni de la durada del temps. Tenen dificultats per comprendre conceptes més abstractes de temps, com ara quant temps passa entre dos esdeveniments. En canvi, poden entendre fets en relació amb el seu propi món immediat, com ara “abans d'anar a dormir” o “ahir quan vas anar al parc”.
- **Etapa de transició:** Entre els 7 i els 12 anys, els nens comencen a desenvolupar una comprensió més sofisticada del temps. Poden entendre millor la seqüència d'esdeveniments i com el temps passa en una direcció lineal. Tot i això, encara podem mostrar dificultats per conceptualitzar el temps de manera totalment abstracta i per comprendre el concepte de temps més enllà del seu propi món de referència.
- **Etapa operacional concreta:** A partir dels 12 anys, els infants entren en aquesta etapa de manera progressiva i mostren una comprensió més completa i precisa del temps. Comprenen millor la relació entre el passat, el present i el futur, així com la durada del temps i com es relaciona amb els esdeveniments. A més, poden comprendre conceptes com l'ordre cronològic i les unitats de temps (dies, setmanes, mesos...). Aquesta etapa marca un punt d'inflexió en el desenvolupament del concepte temps, ja que els nens adquireixen la capacitat de pensar de manera més abstracta i flexible.

Com hem vist, Piaget parla sobre unes etapes en les quals els infants, depenent de quina edat tinguin, estaran en una etapa o una altra i, conseqüentment, tindran unes capacitats o unes altres per comprendre el concepte de temps. A més, el mateix Patane (1988) afirma

que l'aprenentatge del temps no està subordinat al desenvolupament cognitiu de l'alumne, sinó que pot modificar-se amb intervencions didàctiques dirigides a accelerar el procés. Per tant, la teoria de Piaget sobre el desenvolupament del concepte de temps en els infants pot ser considerada massa rígida i lineal, ja que no té en compte la influència de factors com la tipologia d'activitat o les estratègies didàctiques en el procés d'aprenentatge del temps. Així doncs, malgrat la seva importància en la comprensió del desenvolupament cognitiu infantil, la visió de Piaget sobre aquest tema pot resultar limitada en comparació amb altres perspectives més contemporànies.

4.2 El temps social

El temps social és el temps de la nostra societat, cultura i tradició, fins i tot, és el temps dels nostres avantpassats. Amb aquest, interpretem la realitat que vivim avui dia i ahir i, també, ens fa pensar i anticipar allò que vindrà demà.

Per tant, el temps social esdevé la clau de la història, ja que ens proporciona la perspectiva temporal necessària per interpretar el passat i relacionar-lo amb la nostra realitat i els nostres reptes actuals. A més, ens permet establir connexions amb altres realitats passades i presents, obrint la porta a la projecció de futures perspectives.

Com diu Llusà, J. (2015) “podem afirmar que el temps social és el temps explicatiu de la història i, per tant, és el temps històric”. Aquest temps ens permet comprendre els esdeveniments i els canvis que es produeixen dins d'una societat o d'una cultura. D'aquesta manera s'explica que totes les persones tinguin una consciència i/o perspectiva històrica semblant pel que fa a les diferents cultures, religions i societats.

L'ensenyament i l'aprenentatge del temps social i el temps històric esdevenen les claus per adquirir una consciència temporal òptima pel que fa al desenvolupament dels nens i les nenes en l'àmbit històric.

4.3 Temps històric

Per a poder definir el concepte temps històric hem de tenir en compte la diferència entre temps individual i el temps social. L'infant, durant els primers anys d'escolarització obligatòria té consciència del temps individual, ja que coneix els esdeveniments dels quals ell és el protagonista (el seu aniversari, els dies que practica el seu esport preferit o quan fan la seva sèrie de dibuixos preferida a la televisió). A poc a poc, anirà adquirint el temps social d'altres persones del seu entorn pròxim, com pot ser el de la família. Aquesta idea de

temps personal és molt més propera per a l'infant, ja que és lògic que ens interessin les situacions que vivim perquè ens influeixen de manera directa.

A partir d'aquesta idea, cal diferenciar-la del temps històric, el qual és un temps distant i impersonal. Per tant, el temps històric pot ser definit segons Cruz (2004) com la simultaneïtat de duracions, moviments i canvis diversos donats en una col·lectivitat humana al llarg d'un període determinat. El pas del temps regula les nostres vides des que naixem i, per aquest motiu, cal ensenyar el temps històric a partir d'experiències i vivències dels infants. Amb el mateix llenguatge comencem a aprendre el concepte de temporalitat: el dia i la nit, els dies de la setmana, els mesos de l'any, què passa ara, abans i després, entre altres paraules i expressions.

També han d'aprendre els procediments per mesurar i ordenar el temps històric (segles, línia del temps...) per explicar els fets històrics, l'evolució i els canvis. Per construir el pensament integral de tots aquests aspectes cal tenir adquirits una sèrie de conceptes, com, entre d'altres, els operadors temporals. Aquests són la cronologia, la periodització, el canvi i continuïtat, l'evolució i revolució, simultaneïtat, causalitat i la temporalitat (passat-present-futur).

A continuació, trobem un esquema de Llusà, J. (2015) on s'evidencia la necessitat de l'aprenentatge dels operadors temporals per poder construir la idea de temps històric:

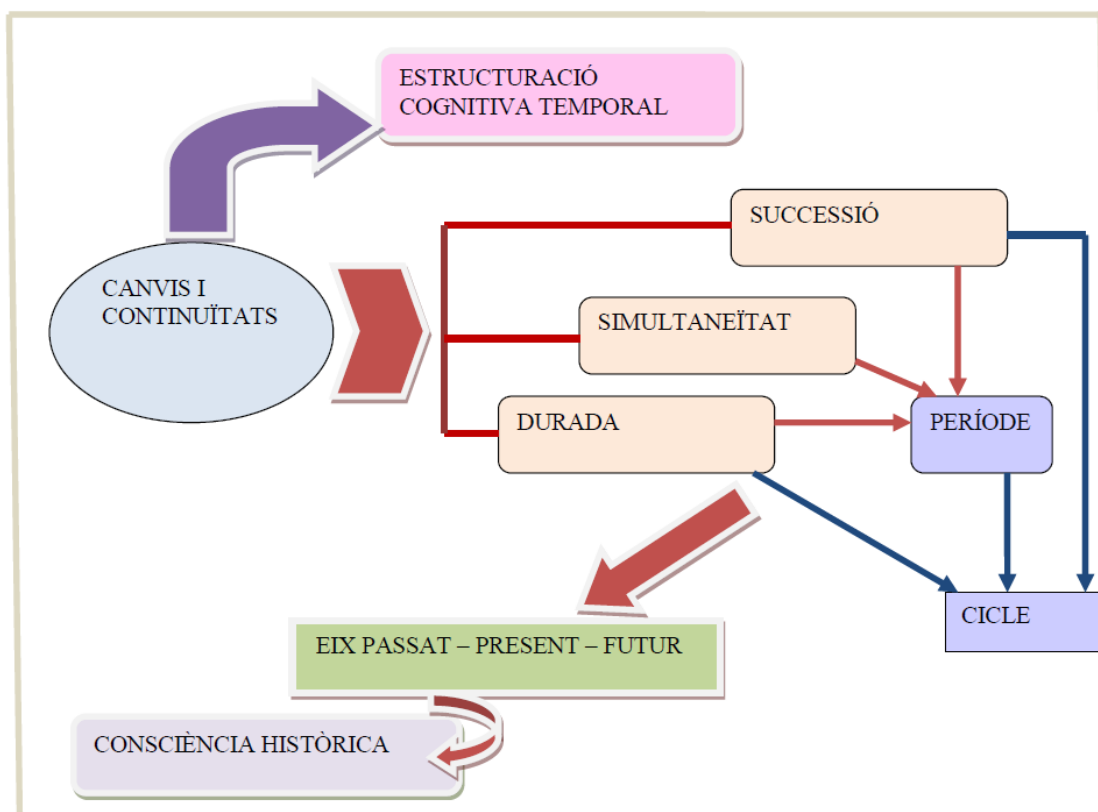

Figura 1: Esquema operadors temporals. Llusà, J. (2015).

A més, a continuació, s'exposa la definició de cadascun d'aquests operadors temporals:

- **Cronologia:** Aquest possibilita ordenar els fets en una seqüència temporal i la seva localització en una escala temporal.
- **Periodització:** Agrupa i classifica els temps històrics en categories (edats històriques, etapes...) de diferent durada i permet interpretar els canvis històrics.
- **Canvi i continuïtat:** Tot al nostre voltant canvia, els paisatges, els pobles i ciutats... Però romanen les muntanyes, els rius, els monuments, les tradicions, entre d'altres. Aquest concepte com és el canvi és el concepte més important en l'estudi de la història.
- **Evolució i revolució:** Els canvis poden ser de dos tipus diferents: Lents (evolució) o sobtats (revolució).
- **Simultaneïtat:** Permet relacionar fets històrics que esdevenen al mateix temps, però en llocs diferents.
- **Causalitat:** Els fets històrics tenen unes causes i unes conseqüències que expliquen per què s'han produït. Tot esdeveniment es produeix per una raó (causalitat) o per diverses raons (multicausalitat). Aquesta causalitat és qui explica el canvi en la història.
- **Temporalitat:** El present s'explica des del passat i orienta al futur. Aquests tres aspectes estan dins de la temporalitat i es treballen per poder formar la consciència històrica.

4.3.1 Temps cronològic

El temps cronològic és una dimensió fonamental, ja que proporciona un marc estructurat per comprendre i situar esdeveniments, personatges i fenòmens en un context històric. L'ensenyament del temps en les Ciències Socials s'ha impartit sempre des d'unes datacions cronològiques. En canvi, tal com assenyala Pagès (1989) i Llusà (2015) la datació i la cronologia no és ni la història ni el temps històric, només el punt de partida, no el d'arribada. No ens expliquen res, només permeten la ubicació en el temps.

Tot i aquesta idea de Pagès, l'ensenyament de la cronologia és fonamental per a la comprensió dels fets històrics si la nostra intenció és que els infants adquireixin uns coneixements sobre l'època que estan estudiant i que pot diferir de l'actual. La cronologia implica l'organització seqüencial dels esdeveniments en ordre temporal, a través de la qual els alumnes poden veure la relació entre esdeveniments del passat-present-futur. A més, és molt important l'ensenyament del temps cronològic utilitzant marcs temporals com línies del temps per representar ordenadament els esdeveniments significatius. Ja que com afirma

Henao (2002): “El temps cronològic situa els esdeveniments mentre que el temps històric explica els fenòmens i els processos”.

En aquest sentit, el temps cronològic no el podem identificar amb el temps explicatiu de la història. Segons Llusà (2015): “No podem seguir interpretant el temps històric com una realitat lineal i objectiva, ordenada successivament i al marge dels esdeveniments sovint presentada al marge dels continguts històrics”. La qual cosa no cal menystenir la cronologia, simplement acabar amb la idea que el temps sigui sols el temps mesurat, com comenta Mattozzi (2000).

4.3.2 Investigació del temps històric

El temps ha sigut sempre un concepte que ha estat en debat durant molts anys per als professionals de les Ciències Socials. És per aquest motiu que fins a finals del segle XX, no hi ha una investigació fonamentada sobre el concepte, ja que apareix Pagès entre d'altres, per a posar una mica de llum en la preocupació sobre el concepte temps històric.

Des d'aquella època a Europa i arreu del món han anat sorgint diferents idees, però que no servien per donar resposta a les problemàtiques sorgides en el procés d'ensenyament i aprenentatge de la història. Aquestes investigacions, sovint, se centraven en els resultats i no a trobar resposta a aquests problemes quotidians en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

És llavors quan comencen a investigar els llibres de text i els manuals i sorgeixen preguntes sobre com està sent l'ensenyament del temps històric a l'escola i, per tant, com ho estan fent els i les professionals de l'educació a les escoles. Quina importància té per als docents el temps històric? Quin lloc se li dona al currículum d'ensenyament al temps històric? Aquestes, però, van ser insuficients perquè aportaven poca informació sobre com s'aprèn el concepte i quines estratègies són millors.

A partir d'aleshores les investigacions sobre les aptituds del professorat envers el temps històric augmenten considerablement a finals del segle XX. Un dels grans investigadors és Pagès (1999) que fa un recull de totes les recerques arreu i n'extreu diverses conclusions:

- S'evidencia un gran interès per a la investigació del temps històric des de la didàctica i la psicologia. Aquestes se centren en els resultats de l'aprenentatge més que en el què i el com.
- Importància del temps històric per part del professorat, però centrant-se, generalment, en la cronologia i la periodització.

- La dificultat considerable per a l'aprenentatge de la cronologia en les diferents etapes estudiantils i, contràriament, la facilitat per l'aprenentatge del canvi.

Pagès és un dels grans autors en aquest àmbit al territori espanyol i arreu d'Europa fa aquest recull de les diferents investigacions a les quals va tenir accés. És a partir d'aquest estudi que diferents autors proposen alternatives per a l'aprenentatge del temps històric. Uns proposen un aprenentatge per problemes com Bevilaqua i Deiana (1997). Altres proposen exemples concrets i propers al context per superar la problemàtica de l'assoliment del temps històric com diuen Pagès i Santisteban (1999). Cooper (2002) planteja el treball sistemàtic amb aspectes del temps històric com la mesura del pas del temps, la durada, les causes i les conseqüències, etc. Així doncs, cada autor dona la seva perspectiva aportant diferents perspectives de la didàctica segons el seu coneixement.

En definitiva, els autors detecten unes problemàtiques determinades (on cadascú posa el focus allà on creu) sobre l'assoliment del temps històric. És per aquest motiu que la seva investigació segueix en curs i s'intenten donar diferents intervencions/solucions per desenvolupar-les en la didàctica d'aquesta ciència i afavorir el procés d'ensenyament i aprenentatge en els centres educatius on evidencien unes dificultats.

4.4 Dificultats en l'ensenyament i aprenentatge del temps històric

El temps històric constitueix una àrea de coneixement vital dins del sistema educatiu, però sovint es troba com un dels aspectes més complexos per als estudiants. Aquesta complexitat pot atribuir-se a diverses raons que van des de la seva abstracció fins a la necessitat de comprendre diverses dimensions simultàniament. En el marc de les Ciències Socials, el temps històric implica una sèrie d'elements que han de ser dominats per assolir una comprensió integral del concepte.

Pagès i Santisteban (2008) presenten diferents dificultats a l'hora d'aprendre el temps històric com són: la mesura del pas del temps, les seqüències cronològiques, la duració, les causes i les conseqüències dels canvis, les diferències i similituds entre el passat i el present, el llenguatge del temps i el concepte de temps que els nens i les nenes estan construint. Aquests aspectes provoquen dificultats per ordenar i quantificar el temps històric en unitats (anys, segles, mil·lennis...) comprensibles que afecta la seva comprensió fonamental. Situar els esdeveniments en ordre cronològic i comprendre quina és la seva relació també esdevé un punt crític en el temps històric.

Un projecte d'investigació realitzat per Santisteban, González i Pagès (2010) que tenia objectius com identificar i analitzar les dificultats de l'alumnat per establir relacions

temporals i com l'alumnat organitza els elements del discurs històric extreu les següents conclusions: L'alumnat té grans dificultats per posar-se en el lloc de l'altre i, també, per contextualitzar els seus judicis sobre el passat, així el criteri de l'alumnat es construeix des dels valors i les motivacions del present i des del present. A més, els continguts històrics treballats han sigut filtrats per l'experiència històrica individual de l'alumnat, aquests han après els continguts, ja que els utilitzen de manera correcta, però els han reescrit des de la mateixa experiència. Finalment, evidencien que només una minoria utilitza la història per explicar el present i el futur, així com contextualitza algun fet històric de manera correcta tot i que amb major dificultat quan es tracta d'establir una línia temporal. A partir d'aquest estudi, es posa de manifest la complexitat intrínseca en l'aprenentatge del temps històric. Les dificultats observades posen en relleu els reptes que els estudiants enfronten en aquest àmbit com separar el present del passat i per utilitzar de manera crítica els coneixements històrics per interpretar els esdeveniments actuals i anticipar el futur.

4.5 Importància de l'ensenyament del temps històric

La comprensió del concepte de temps és fonamental per a les ciències socials, ja que permet transcendir les informacions i dades expressades en dates i perioditzacions, per convertir-se en una eina conceptual que permet als nens i joves llegir críticament la realitat i analitzar els problemes i fenòmens socials des de la multicausalitat i el canvi social (Henao, 2002, p.117).

L'alumnat ha d'aprendre la història dels homes i les dones en el passat per entendre com van viure i com les accions han acabat esdevenint en el món d'ara que ens han deixat a nosaltres.

La formació d'aquest temps històric és un procés lent que s'anirà adquirint al llarg de l'educació, ja que involucra molts factors i conceptes difícils de comprendre. Per facilitar aquest treball i fer-ho a partir de contextos propers cal que l'alumnat se senti protagonista de la història, perquè les seves accions d'avui condicionaran el món que deixarem a les persones del futur.

Segons Santisteban, González i Pagès (2010) les estratègies didàctiques que ens poden ajudar a portar el temps històric a l'aula són quatre aspectes fonamentals:

- La consciència historicotemporal per relacionar el passat amb el present i amb el futur.
- La representació de la història a través de la narració de l'explicació històrica.

- L'empatia històrica per entendre la vida de la gent en el passat en un context determinat.
- La interpretació de la història a partir de les fonts històriques. Aquestes fonts són els testimonis i les evidències que ens han arribat als nostres dies.

Amb els quatre aspectes fonamentals per al procés d'ensenyament i aprenentatge del temps històric, aquests autors ens donen les claus sobre com han de ser les estratègies per a poder ensenyar el temps històric de manera òptima. Assolint aquests quatre aspectes la comprensió de la història serà més profunda i significativa pels alumnes de les escoles.

4.6 Com s'ensenyava el temps històric?

La història que s'ensenyava ve determinada pels continguts dels llibres de text i, per tant, no serveix perquè l'alumnat relacioni el passat, el present i molt menys perquè pugui fer projeccions de futur. Per tot això l'alumnat considera que la història no és útil pel seu futur (Santisteban, 2005).

A més, Pagès i Santisteban (2008) comenten que, en finalitzar l'educació obligatòria l'alumnat té una imatge del temps històric borrosa i confusa, sent aquesta una part fonamental per la vida futura de l'alumnat.

A l'Educació Primària hi posem les bases perquè els infants aprenguin a qüestionar els fets i problemes socials actuals a la llum del passat. L'ensenyament de la història a l'escola primària ha de mostrar als nens i nenes que el temps està present a totes les nostres accions o experiències de la vida quotidiana. El nostre llenguatge està farcit d'expressions o conceptes temporals, que fem servir per respondre: quan?, en quin moment?, en quin ordre successiu? Els nens i nenes necessiten el llenguatge temporal per parlar, escriure o explicar el seu món, per narrar les seves experiències o per indicar els seus desitjos de futur. Al nostre llenguatge apareixen tota mena de paraules, locucions o frases fetes relacionades amb la temporalitat, per matisar el nostre discurs o per ordenar els esdeveniments del nostre relat. El vocabulari temporal és imprescindible per realitzar narracions coherents i ben estructurades, per comunicar-nos amb altres persones. La riquesa de les narracions dels nens i nenes és proporcional a l'amplitud del seu llenguatge temporal (Santisteban, 2007).

Els contes que expliquem a l'escola són instruments importants per a l'aprenentatge dels conceptes temporals. Les activitats relacionades amb el temps de la nostra vida quotidiana ajuden també l'alumnat a comprendre la importància de la gestió del temps a la seva experiència social. El llenguatge temporal és fonamental també a la narració històrica, ja

que per a la construcció de la història necessitem ordenar els esdeveniments del passat. Així les persones anem construint tots els conceptes temporals. Aquests conceptes del temps històric són essencials per a l'aprenentatge de la història a l'educació primària (Santisteban, 2007).

5. Disseny, planificació i metodologia

5.1 Model de recerca

El model de recerca seleccionat per a aquest treball d'investigació és quali-quantitativa, ja que integra els elements de la investigació qualitativa i de la quantitativa. Aquest enfocament ofereix una versatilitat que permetrà recopilar, analitzar i interpretar les dades obtingudes de manera precisa. A través d'aquesta combinació de mètodes, es busca obtenir una comprensió completa del treball del temps històric a l'Escola el Farell. El model quali-quantitatiu permet una exploració aprofundida de les experiències prèvies sobre aquest concepte a l'aula, les percepcions de l'alumnat i possibilita quantificar i generalitzar els resultats per poder donar lloc a l'extracció de conclusions significatives.

En el treball titulat "*Mezclando métodos cualitativos y cuantitativos: La triangulación en acción*" de Jick (1979) proposa que quan una hipòtesi o un resultat sobreviu a la confrontació de diferents mètodes, té un grau major de validesa que si es prova per un únic mètode. Així doncs, agafant com a referència la idea de Jick, aquest mètode de recerca quali-quantitatiu ens permet fer una triangulació metodològica per ajustar-nos, encara més, a la realitat de l'escola.

5.2 Instruments de recerca

Els instruments de recerca utilitzats emmarcats en el model de recerca quali-quantitatiu són els següents:

1. **Qüestionari d'activitats als infants:** Aquest instrument, que trobareu a [l'Annex 1](#), proporciona una sèrie d'activitats obertes emmarcades dins dels operadors temporals a l'alumnat. En aquestes, es proporcionarà la informació necessària per a conèixer quin nivell tenen els infants i què en saben explicar. En el full, es busca treballar els operadors temporals, de manera indirecta a partir de diferents preguntes, per veure quin és el seu coneixement del concepte.

Aquest instrument de recerca quantitatiu, com comenta Martínez (2013) es construeix a partir del tema de la investigació, de les seves hipòtesis, els objectius i amb la fonamentació teòrica del treball.

2. **Entrevistes al mestre:** En el cas d'aquest instrument de recerca, estem parlant d'un instrument qualitatiu. Les entrevistes ofereixen una perspectiva única sobre la seva comprensió i pràctica en l'ensenyament del temps històric a l'Educació Primària.

Aquest instrument permet explorar experiències, perspectives i estratègies pedagògiques que duen a terme per fomentar l'aprenentatge del concepte a tractar. L'estructura de l'entrevista és semiestructurada, per tant, hi ha unes preguntes que poden derivar o canviar a unes altres. Podeu veure les preguntes i les respostes de l'entrevista a [l'Annex 2](#).

Kvale (1996), defineix que el propòsit de l'entrevista en la investigació qualitativa és: "obtenir descripcions de l'entrevistat respecte a la interpretació dels significats dels fenòmens descrits". Per tant, l'objectiu de l'entrevista és trobar el que és important i significatiu pels investigadors i descobrir les dimensions subjectives de les persones com els seus pensaments i, en aquest cas, la metodologia de la tutora i els seus valors.

3. **Focus-grup:** El focus-grup es duu a terme a partir de les diferents respostes de l'alumnat en el qüestionari d'activitats als infants. A partir d'aquest, s'escull a diferents alumnes que sigui de l'interès de la investigació per a poder aprofundir i fer un petit focus-grup per conèixer la percepció dels infants respecte al temps històric i aprofundir en les idees transmeses en la fitxa o full. Teniu les parts més destacades del focus-grup a l'alumnat de 5è a [l'Annex 3](#).

Així ho fan saber Ivankovich i Araya (2011), ja que defineixen el focus-grup com una eina d'investigació en algunes disciplines com l'educació i aquest tracta en escollir un petit grup que se selecciona d'acord amb un criteri específic. Aquest grup és dirigit per un moderador que presenta el tema i facilita la discussió tractant que participi la major part de les persones presents i procurant posar el focus en la discussió dels temes d'interès.

5.3 Triangulació metodològica

La triangulació metodològica, segons Cowman (1993), implica la combinació de múltiples mètodes de recerca per abordar de manera més completa i profunda el fenomen que s'està investigant. En aquesta investigació, hem utilitzat tres instruments de recerca diferents per examinar el mateix objecte des de perspectives diverses. Aquest enfocament ens permet obtenir una visió més completa i precisa del fenomen estudiat. A més, la utilització de múltiples mètodes ens proporciona una validesa científica més robusta dels resultats obtinguts i de la investigació en conjunt.

Com assenyalen Hernández i Mendoza (2008), dos aspectes van ser importants per la concepció de la recerca quali-quantitativa (mixta): la referent a la triangulació i la d'utilització

de diversos mètodes en un mateix estudi para incrementar la veracitat de l'anàlisi. En el cas d'aquesta recerca empírica, el fet d'indagar en els coneixements de l'alumnat a través del qüestionari i identificar quins són els seus punts forts i quins els febles, m'ha permès fer una sèrie de qüestions a les tutores per donar una explicació a les fortaleeses i febleses detectades. D'igual manera, les respostes de l'entrevista m'ha donat l'oportunitat de corroborar-ho a través d'un focus-grup a alguns alumnes que podia arribar a ser interessant la seva explicació partint del qüestionari el qual va donar lloc a aquesta triangulació.

En definitiva, aquesta estratègia ens permet assegurar-nos que les conclusions a les quals arribem estan fonamentades en una anàlisi exhaustiva i rigorosa del fenomen estudiat.

6. Resultats i proposta d'intervenció

6.1 Buidatge qüestionari

A partir del qüestionari presentat a l'alumnat i després de la posterior correcció, s'han obtingut els resultats que es presenten a continuació:

En aquesta primera pregunta en referència a la cronologia d'unes imatges d'alguns dels diferents models de cotxes al llarg de la història, trobem que el 78,8% de l'alumnat identifica de manera correcta la totalitat de les imatges. Amb un percentatge molt més baix (1,9%) identifiquen 5 de les 6 imatges de manera correcta. El 3,8% identifica correctament 3 de les 6 imatges. L'11,5% de l'alumnat realitza 2 respostes correctes de les 6 possibles. I, finalment, el 3,8% de l'alumnat no identifica cap imatge i, per tant, no té cap resposta correcta.

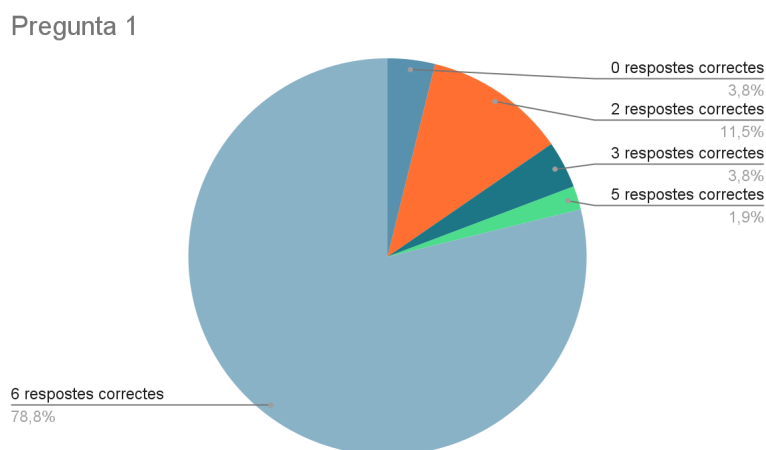

Figura 2 a partir de les respostes del qüestionari. Creació pròpia

La segona pregunta fa referència a la simultaneïtat, havent de relacionar unes imatges on apareixen diferents esdeveniments històrics. El 30,8% respon de manera correcta la totalitat de l'exercici. El 7,7% relaciona 2 dels 3 esdeveniments simultanis. La major part de l'alumnat identifica 1 dels 3 esdeveniments, suposant un 53,8%. Finalment, l'alumnat que no identifica cap esdeveniment simultani significa el 7,7% del total.

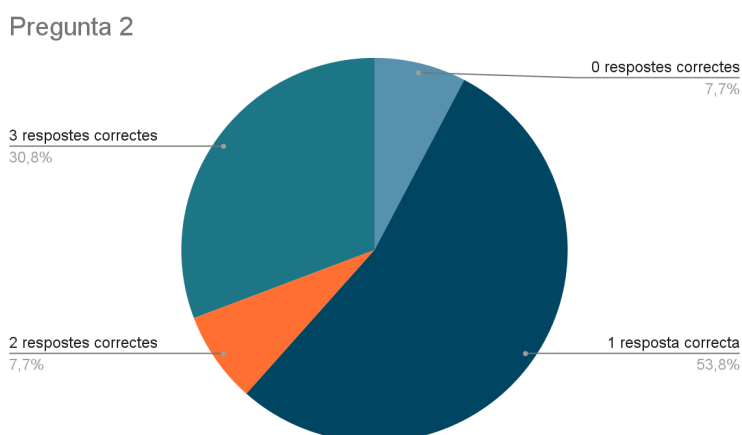

Figura 3 a partir de les respostes del qüestionari. Creació pròpia

A la tercera pregunta del qüestionari l'alumnat responia segons l'operador temporal sobre la temporalitat a partir del seu context personal. La major part de l'alumnat respon de manera correcta i coherent a l'exercici, suposant un 38,5% del total. El 23,1% respon correctament a 4 dels 5 aspectes a contestar. Un 21,2% ho fa en 3 de les 5 possibles respostes. El 9,6% dona una resposta coherent en 2 de les 5 respostes. I finalment, el 7,7% de l'alumnat respon amb coherència només 1 de les 5 respostes.

Pregunta 3

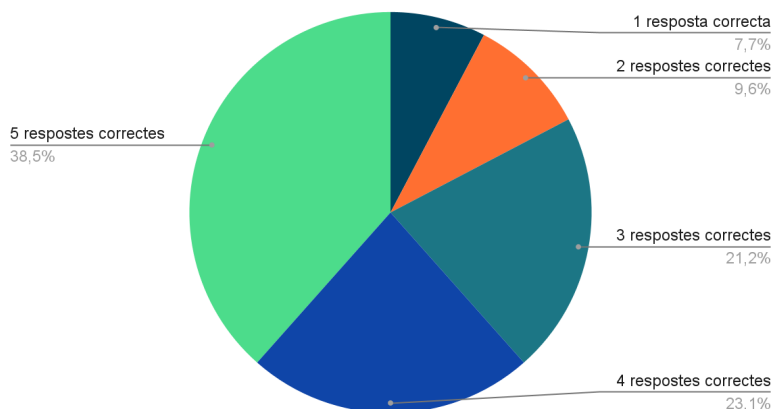

Figura 4 a partir de les respostes del qüestionari. Creació pròpia

L'última de les preguntes del qüestionari fa referència a la durada dels esdeveniments històrics, on l'alumnat ha de respondre, aproximadament, quina ha sigut la durada d'aquests. Cal esmenar que s'ha comptat com a resposta correcta les que estan dins d'un marge del 25%, tant per dalt com per baix. Per tant, si la resposta correcta és 100 anys, la resposta és vàlida de 75 a 125 anys.

Un cop comentat aquest aspecte, cap alumne ha aconseguit les 4 respostes correctes. El 17,4% ha respost de manera correcta a 3 de les 4 possibles. El 26,1% ha aconseguit 2 respostes correctes. La major part de l'alumnat es troba en 1 resposta correcta de les 4 possibles, representant un 43,5%. Finalment, el 13% no ha pogut donar cap resposta correcta a l'exercici.

Pregunta 4

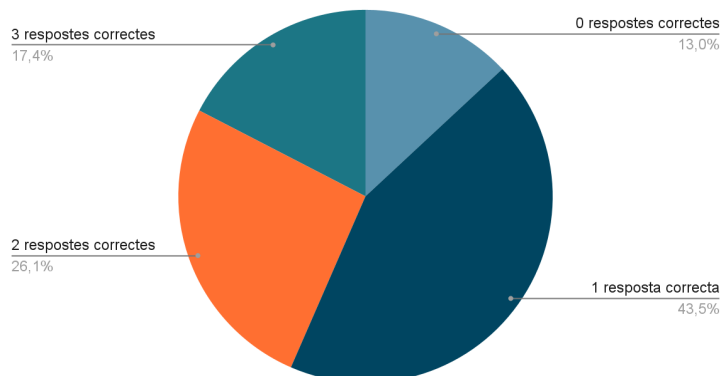

Figura 5 a partir de les respostes del qüestionari. Creació pròpia

En definitiva, la major part de l'alumnat és capaç d'identificar la cronologia a partir de l'ordenació d'imatges on hi ha cotxes de diferents èpoques i, també, el passat-present-futur a partir d'un context proper a l'alumnat. En canvi, mostra més dificultats per poder identificar la simultaneïtat d'uns esdeveniments llunyans a l'infant i, a més, també té problemes per determinar la durada dels esdeveniments històrics proposats al qüestionari.

6.2 Buidatge de l'entrevista

Durant l'entrevista realitzada a la tutora de 5è, que és una de les classes a les quals va anar dirigit el qüestionari, l'entrevistada va fer saber que utilitzen el joc, la imaginació i les sortides per treballar el temps històric. Com a punt d'innovació al cicle superior, l'Alba comenta l'ús dels *scapes box*, una mena de *scape room* sense sortir de l'aula i amb el material creat per les tutores. A més, el mateix alumnat fa recerca sobre alguns elements de la història per donar autonomia i procurar aconseguir un aprenentatge significatiu a través d'un major grau de motivació. Aquest aspecte suposa un punt positiu en la recerca d'un aprenentatge que perduri en el temps, ja que busca la motivació a partir de metodologies innovadores.

No obstant això, aquesta motivació és posada en dubte quan es pregunta sobre els obstacles de l'aprenentatge del temps històric i, en una altra qüestió sobre la diferència de l'aprenentatge dels infants quan es tracta de contextos propers o llunyans a ells i elles. La resposta de la tutora a aquestes qüestions fa pensar que es treballa amb més fluïdesa quan es tracta d'un context proper, independentment de la metodologia emprada (joc, història, repte...), ja que quan ho fa a partir d'un context més llunyà els aprenentatges no són tan significatius i no perduren en el temps. En canvi, quan el context és més proper i es presenta a partir de la història recent de la seva família o aspectes actuals, aquests tendeixen a generar més motivació i en combinació amb les metodologies més innovadores generen un aprenentatge significatiu. Per tant, d'una banda, aquesta és una evidència de la dificultat que tenen els infants per aprendre a partir d'un context allunyat i, d'altra banda, la motivació de fer-ho a partir d'un context conegut per a elles i ells. Pel que fa als obstacles fa referència a l'abstracte del temps passat i el gran volum d'informació històrica que s'ha d'ensenyar, dificultant la feina del docent per intentar portar a l'aula aquesta realitat del passat.

Davant d'aquesta dificultat amb la qual es troben els tutors i les tutores a l'hora d'ensenyar, m'interessa saber com es planifiquen les sessions. En referència a aquesta pregunta la tutora va explicar que és un treball conjunt amb la tutora paral·lela de 5è B, on primer es marquen els objectius i després proposen activitats diverses a l'aula que englobin els

materials visuals, els recursos interactius i es fomentin la participació activa de l'alumnat. D'aquesta manera intenten crear curiositat en l'alumnat i evitar l'aprenentatge guiat si no més lliure i a partir de la recerca.

En aquest punt de l'entrevista la tutora encara no ha mencionat els operadors temporals i volia indagar en aquest aspecte per saber si els coneix i els treballa de manera específica a l'aula. En canvi, la seva resposta és confusa i no demostra un coneixement dels operadors, ja que, quan va saber a què em referia, va dir que no els treballen gairebé i només treballa la causalitat, però en una resposta anterior fa referència a les línies temporals, treballant la cronologia. Per tant, sí que treballa altres operadors temporals, però sense fer-ho de manera específica i amb consciència d'allò que fa.

En referència als resultats dels qüestionaris i en veure que la primera pregunta (cronologia) el percentatge d'encert de l'alumnat va ser gairebé del 80% va comentar que llavors els infants sí que tenien consciència d'ordenar cronològicament i, per tant, sí que treballen aquest operador. Aquesta falta de coneixement sobre els operadors temporals desencadena en una dificultat pel procés d'ensenyament i aprenentatge de l'alumnat, ja que no s'està proporcionant una base sòlida per comprendre com es relacionen els esdeveniments en el temps, la qual cosa és essencial per a la seva capacitat d'interpretar i construir narratives coherents, així com per al desenvolupament del pensament crític i la resolució de problemes.

Pel que fa a l'avaluació del temps històric la tutora fa referència a proves escrites, projectes amb presentacions orals amb autoavaluacions i coavaluacions. Aquests s'avaluen en grup o individualment a partir de les respostes correctes que proporcionen les tutores posteriorment.

Finalment, com a aspectes a millorar i canvis en l'ensenyament del temps històric que afavoririen l'aprenentatge per part de l'alumnat, l'Alba comenta que una major integració de les TIC a l'aula a partir d'aplicacions interactives o realitat virtual per fer que la història cobri vida ajudaria a la comprensió d'aquest concepte. Fent referència als docents comenta que la formació contínua en aquest àmbit i una xarxa de suport són clau per mantenir-se actualitzat en les pràctiques adequades en l'ensenyament de la història.

6.3 Buidatge del focus-grup

A partir d'aquest instrument de recerca es busca entendre allò que ha cridat l'atenció dels qüestionaris i aprofundir en els operadors temporals. En aquest cas, han estat escollits tres nois i dues noies de 5è que han obtingut diferents resultats als qüestionaris sobre el temps

històric. Dos d'aquests alumnes han demostrat un coneixement òptim dels operadors temporals que apareixen als diferents exercicis. Els altres tres, han estat escollits per aspectes a aprofundir sobre les seves respostes, que més endavant es mostraran. Durant el focus-grup l'alumnat va poder observar amb deteniment els seus qüestionaris i quines van ser les seves respostes. Amb això es va aconseguir refrescar la memòria i ajudar a recordar què van escriure en cadascuna de les preguntes.

Primerament, aprofundint en la cronologia (corresponent a la primera pregunta del qüestionari), el debat que s'ha generat ha portat a parlar sobre allò que hi havia a les imatges, els cotxes. Gairebé tots els nens i nenes, durant aquest primer diàleg, van mostrar un gran domini sobre els vehicles que els ha portat a poder identificar l'antiguitat del cotxe i, fins i tot, la del cotxe imaginari del futur. Una de les noies comenta que la forma dels cotxes l'ha portat a deduir quin era el més antic i quin el més nou, ja que el nou es veu més protegit. Un altre infant s'ha fixat en el color i la qualitat de la fotografia, ordenant de menor a major qualitat les imatges, corresponent aquestes últimes a les més recents. Es destaca també la resposta d'un dels nens que es defineix com un gran seguidor dels cotxes i té coneixement sobre cotxes antics. En veure que el seu comentari fa veure que l'ha resultat senzill pel context proper que té sobre els cotxes, he preguntat si la dificultat hagués augmentat si les imatges fossin sobre quelcom que no controlen. La resposta de tots i totes va ser que sí, que seria més difícil desxifrar aquesta ordenació. Així doncs, podem assegurar que el context des del qual es treballa la cronologia és important per poder identificar-ho.

Seguidament, en referència a la segona pregunta sobre la simultaneïtat, un dels alumnes que va mostrar més dificultat en aquest exercici va comentar que la majoria d'esdeveniments no els havia sentit mai i no sabia com relacionar-los. Aquest alumne comenta que ho ha fet a l'atzar i que no ha tingut sort en l'elecció final. Altrament, una de les alumnes que ha respost correctament a tot l'exercici, comenta que va fer ús de la lògica, perquè només tenia clara la que feia referència a les pintures rupestres. Llavors ha deduït que l'AVE és recent i les olimpíades és quelcom que han explicat els seus pares i potser mentre estava passant una cosa també podia estar succeint l'altra. Veient que sorgeix la paraula "mentre" pregunto sobre el seu significat i dos dels alumnes responen que dues coses estan passant al mateix temps. Així doncs, en veure la dificultat mostrada pels alumnes, sorgí una pregunta sobre si aquesta segona qüestió els ha suposat més dificultat que la primera la resposta va ser unànime: Els esdeveniments mostrats en aquesta segona pregunta no els identificaven tots i, per tant, ha suposat un major grau de dificultat.

En referència a la tercera pregunta sobre el passat-present-futur a través d'un context proper a l'alumnat, hi ha dos bàndols destacats en el debat generat: D'una banda, aquells i aquelles qui tenen molt clar els esdeveniments de la seva vida i saben classificar-ho com allò que ja ha succeït, allò que està passant ara i allò que succeirà en un futur. D'altra banda, aquells qui no han pogut imaginar un fet de la seva vida per cadascun d'aquests moments. Aquests últims que no tenen clara la temporalitat, en canvi, quan els companys els ajuden a posar exemples sobre la seva vida són capaços d'identificar si és passat, present o futur, però encara no poden fer-ho per ells mateixos, mostrant una dificultat en aquest operador temporal.

Finalment, en relació amb la pregunta sobre la durada dels esdeveniments històrics, un dels que mostra més coneixement en la resposta comenta que sabia la durada de la guerra civil perquè ho ha parlat amb la família i la de les piràmides perquè ha vist un documental. En canvi, els altres dos esdeveniments els va intentar endevinar perquè no n'estava segur. La majoria dels altres alumnes comenten que no saben quant ha durat cap dels esdeveniments i que ho van fer a l'atzar. L'últim d'ells diu que va posar l'any que ell creu que va succeir l'esdeveniment, però que no va entendre la pregunta i allò que se li demanava. Amb tot i això, les seves respostes a cadascun dels esdeveniments no es corresponia amb l'any que va succeir.

En conclusió, a partir d'aquest focus-grup es pot extreure la importància d'utilitzar els operadors temporals a partir d'un context proper per a l'alumnat. A més, a l'hora d'identificar i desxifrar anys els ajuda molt el fet de conèixer els esdeveniments, ja que si no els coneixen és molt difícil que se'ls puguin imaginar. Aquest focus-grup ha posat de manifest que la comprensió i l'aplicació correcta dels operadors temporals milloren significativament quan els alumnes poden relacionar els conceptes amb experiències o coneixements familiars. Per tant, és essencial integrar exemples i activitats que connectin la història amb la seva vida quotidiana per afavorir un aprenentatge més efectiu i significatiu.

7. Contribució al camp de l'educació, conclusions i reflexions

7.1 Contribució al camp de l'educació

Durant la investigació realitzada per dur a terme aquest Treball de Fi de Grau, s'ha destacat la importància de treballar el temps històric a les aules de les escoles d'Educació Primària. A més, els diferents instruments de recerca ens han permès veure la realitat d'una escola pública catalana, en la qual existeix una alta implicació per part dels docents.

A l'escola El Farell, a partir de l'entrevista, es pot corroborar la falta de coneixements dels tutors i les tutores envers els operadors temporals. Aquest desconeixement els porta a treballar el temps històric de manera caòtica, sense saber què s'està treballant, la qual cosa no ajuda al procés d'aprenentatge de l'alumnat. Una evidència són els qüestionaris que han respost l'alumnat de 5è, que confirmen la dificultat que es troben els infants quan es tracta de treballar el temps històric, sobretot a partir d'un context no gaire familiar per a elles i ells.

Aquest aspecte es relaciona directament amb la imperiosa necessitat de formar als docents en l'àmbit de les Ciències Socials i, més concretament, dels operadors temporals. Ja que aquest aspecte desencadena una desconexió entre el currículum de l'educació primària i la pràctica que es duu a terme en les escoles catalanes. Així doncs, si els docents tenen els coneixements sobre la didàctica de les Ciències Socials, estaran capacitats per poder ajudar l'alumnat a comprendre el temps històric a partir de metodologies innovadores que els motivin. D'aquesta manera, encara que no tots els docents tinguin coneixement sobre aquest aspecte, la col·laboració entre tutors paral·lels o, simplement, companys de professió, pot afavorir a l'aprenentatge de la didàctica i establir xarxes de suport que fomentin el desenvolupament professional continu.

Un altre aspecte important són les propostes que es presenten a l'alumnat a partir de metodologies com l'*escape room*, les capses d'aprenentatge o l'aprenentatge cooperatiu. Amb aquestes metodologies motivadores es pot adquirir un aprenentatge significatiu que perduri en el temps. Cal esmenar que hi ha formacions i articles de professionals sobre l'*escape room* i altres metodologies que poden servir per donar un altre aire a la nostra aula. Un exemple és el llibre de Calle Carnecedo (2019) "*Gamificación e innovación en la formación inicial del profesorado de Ciencias Sociales*". Aquest ens presenta la gamificació com una eina poderosa i efectiva en la formació inicial del professorat de Ciències Socials a partir d'una innovació educativa. A més, dona aplicacions pràctiques, exemples i estudis de

cas sobre com la gamificació és quelcom positiu per a la didàctica d'aquesta àrea i quins beneficis comporta.

Les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) són una eina potent per l'alumnat en l'actualitat, ja que els motiva i trobem un gran ventall a la xarxa. Hi ha diverses eines com les conegudes *XTEC* o *Edu365* on podem trobar diferents activitats interactives per abordar el temps històric a les aules a partir de la tecnologia i, d'aquesta manera, motivar-los per aprendre a partir d'un moment engrescador per a l'alumnat. Després d'haver estat buscant diferents webs per treballar aquest aspecte de les Ciències Socials, una recomanació és la pàgina [Didactàlia](#) que permet treballar les diferents etapes històriques, als diferents cicles de l'educació obligatòria, a partir de línies del temps i imatges interactives.

Com podem observar, hi ha infinitat de possibilitats per treballar el temps històric de manera innovadora i motivadora per a l'alumnat, només cal fer una recerca a internet per agafar idees d'un lloc o un altre i modificar-les per posar-les en pràctica a l'aula. A més, si a aquests recursos o metodologies li sumem el fet de fer-ho a partir d'un context proper a l'alumnat com pot ser a partir de la seva família, els edificis o els cotxes, l'aprenentatge és més efectiu i ajuda a construir un coneixement integral de les Ciències Socials. En definitiva, cal sortir d'aquelles metodologies més tradicionals i donar als infants la possibilitat d'aprendre a partir d'allò que coneixen mentre es diverteixen.

7.2 Conclusions

Durant la fonamentació teòrica d'aquesta recerca, s'ha pogut comprendre les idees que ens proporcionen els grans investigadors sobre la didàctica del temps històric. A partir d'aquests, s'ha creat un qüestionari d'acord amb la teoria per poder observar quins són els coneixements de l'alumnat, envers els operadors temporals, en una escola determinada del Vallès Oriental. Gràcies a les respostes dels infants, s'ha aprofundit en les respostes a partir d'una entrevista amb una de les tutores de 5è, per tal de conèixer la metodologia emprada i els coneixements dels tutors sobre aquest àmbit. Finalment, cinc dels infants que han fet el qüestionari han tingut un petit debat per parlar sobre les idees que van sorgint.

En aquest Treball de Fi de Grau (TFG) s'ha buscat representar, de forma general, les dificultats amb les quals es troben els infants a l'hora d'aprendre sobre el temps històric i les pràctiques a partir de les quals ho fan. Penso que la recerca sobre els aspectes teòrics i, la posterior investigació a una escola, són aspectes sine qua non per generar unes sessions significatives a l'àrea de Ciències Socials en la nostra tasca docent.

Els docents també es troben amb dificultats com la falta de temps que condiciona les programacions a les aules i produeix una discontinuïtat amb la qual es tracten els operadors temporals. I, en conseqüència, com s'ha pogut comprovar, l'alumnat d'Educació Primària no té els coneixements sobre el temps històric adquirits al que correspon per la seva edat.

Així doncs, en primer lloc, l'objectiu "Comprendre la importància del temps en l'etapa de l'Educació Primària", considero que s'ha assolit de forma òptima, ja que gràcies a la realització del treball, he pogut conèixer les idees dels diferents referents del temps històric i la seva didàctica. A més, m'ha permès posar-les en pràctica elaborant un qüestionari on es treballen els operadors temporals i sent capaç d'analitzar les seves respostes. Així doncs, considero que és fonamental per part del professorat el fet de conèixer i llegir als referents de les Ciències Socials per tal de conèixer les metodologies i saber aplicar aquelles que més ens agraden per les aules. Fins i tot, si els docents aconseguim fer una combinació de metodologies, podem oferir a l'alumnat més recursos i adaptar el contingut als diferents moments per facilitar el procés d'ensenyament i aprenentatge a l'infant.

Pel que fa al segon objectiu establert en aquest treball que fa referència a "comprovar quins són els coneixements de l'alumnat envers els operadors temporals", ha estat assolit perquè s'ha pogut conèixer quins són els operadors amb els quals els infants tenen més facilitat, però també amb aquells que troben majors dificultats. En l'estudi realitzat, els resultats ens permeten veure la relativa facilitat de l'alumnat envers la cronologia i la temporalitat, ja que, tot i la desconexió de la tutora, es treballa a la seva aula. En canvi, els operadors amb els quals tenen més dificultats, són la simultaneïtat i la durada, mostrant una clara desconexió sobre aquests operadors, perquè la majoria d'ells i elles ho han fet a l'atzar i sense fer ús d'un pensament acurat.

El tercer objectiu és "realitzar una recerca sobre el temps històric i una investigació sobre els coneixements en les Ciències Socials de l'alumnat a l'escola". Aquest ha estat assolit, ja que per a realitzar la recerca i la investigació dels aprenentatges adquirits per part dels infants, s'ha hagut d'aprofundir en la didàctica de l'escola en aquesta àrea. A l'escola s'ha pogut observar com el temps històric comença a guanyar importància a partir del Cicle Mitjà, en el qual comencen a parlar de la prehistòria i ho fan a través de projectes interdisciplinaris amb l'àrea de Música i l'Educació Física. Aquesta introducció a la història fent ús de la Música i l'Educació Física com a elements claus, motiva a l'alumnat i permet tenir un primer contacte amb el temps històric que, tot i partir d'un context llunyà, manté als infants atents i atentes. En canvi, a Cicle Superior, l'alumnat no realitza projectes interdisciplinaris amb cap altra àrea i ho fa simplement a través de l'àrea de Ciències Socials, la qual cosa resta motivació a l'alumnat. Tot i que, s'utilitzen recursos innovadors com els Scape Room, no es

tenen en compte els operadors temporals per desconèixer de les tutores, la qual cosa fa que no es treballin els set operadors o, si més no, no de manera òptima.

L'últim dels objectius és “produir eines i recursos pels docents envers el temps històric per poder-ho treballar des d'un context proper” i, durant el treball, s'han anat proporcionant recursos per a la millora de la didàctica de les Ciències Socials. Treballar els operadors a partir d'un context proper a l'alumnat incrementa la qualitat de les respostes substancialment. Ho hem pogut comprovar amb el qüestionari als infants, on els operadors que feien referència a quelcom conegut o a la mateixa experiència de l'alumnat, han sigut molt més exitosos que aquells que partien d'un context llunyà.

Uns exemples per a poder treballar el temps històric a partir de contextos propers pot ser a través de la família, on intervinguin els pares, les mares, els avis o les àvies, o a partir d'elements d'interès com pot ser el vessant automobilístic o l'esportiu. Així podem aconseguir un sentiment de pertinença de l'alumnat i estaran motivats per a continuar investigant per adquirir continguts. Per tant, com a docents és fonamental tenir coneixements, eines i recursos per a poder treballar aquests operadors a partir de contextos propers a l'infant i, d'aquesta manera, fomentar el desenvolupament integral òptim en aquest àmbit.

Finalment, i en relació amb aquest últim objectiu, la hipòtesi del treball és: “El concepte de temps històric es treballa des d'un context allunyat a l'alumnat, dificultant així la seva comprensió. Treballar-ho des d'un context proper ens permet aconseguir una motivació i una dinàmica de treball adequada”. Durant el treball es reafirma que l'ensenyament del temps històric es realitza a partir d'un context allunyat, fent que s'afegeixi dificultat a la complexitat del temps històric. En canvi, al qüestionari proporcionat a l'alumnat creat per a aquest treball, s'ha comprovat com els infants troben més facilitats en fer-ho a partir d'un context proper o conegut a ells i elles. Així doncs, la hipòtesi inicial del treball queda confirmada per tots els aspectes anteriorment comentats durant la conclusió.

Considero que després d'haver-me nodrit de gran quantitat d'aprenentatges, tant teòrics com pràctics, tinc més bagatge professional que abans de la realització d'aquest TFG, el qual m'ha proporcionat aprenentatges que seran de gran utilitat com a professional de l'educació a les aules de Primària.

Bibliografia

Anguera, C. (2014). Per què educar per al futur? Article Perspectiva Escolar.

Calle, M. (2019). Gamificación e innovación en la formación inicial del profesorado de Ciencias Sociales. Universidad de Valladolid.

Cowman, S. (1993). Triangulation: a means of reconciliation in nursing research. Journal of Advanced Nursing; 18:788-792.

Cruz Rodríguez, Mª A. (2004). Tiempo histórico y su tratamiento didáctico. Didáctica de las ciencias sociales. Madrid: Pearson Prentice Hall, p. 233-259.

El Tamiz. (2009). Eso que llamamos "Tiempo" - Según Aristóteles. Recuperat de: <https://eltamiz.com/elcedazo/2009/01/15/eso-que-llamamos-%E2%80%9Ctiempo%E2%80%99D-%E2%80%93segun-aristoteles/>

Encyclopaedia Hereder Editorial. (s.d.). Tiempo. Recuperat de: <https://encyclopaedia.heredereditorial.com/wiki/Tiempo#:~:text=Para%20Plat%C3%B3n%20e%20tiempo%20es,los%20astros%20mide%20el%20tiempo>

Escola el Farell (2019). Projecte Lingüístic. Escola el Farell. Recuperat de: https://drive.google.com/file/d/1j9OIDO2zvuHB70CtV_caVMnFQ7DLi1Lo/view

Escola el Farell (2023). Projecte Educatiu de Centre. Escola el Farell. Recuperat de: <https://drive.google.com/file/d/1rSey44GIFetU0lyGV8-X66iA2lhou6pd/view>

Henao, B. E. (2002). A propósito de la relación Ciencias Sociales - Tiempo. Revista Educación y Pedagogía. Medellín: Universidad de Antioquía. Vol. XIV, n. 34, p. 113-118.

Hernández R., i Mendoza C. (2018). Metodología de la investigación: las rutas: cuantitativa y cualitativa y mixta. México: Mc Graw Hill

Ivankovich-Guillén, C. I., i Araya-Quesada, Y. (2011). Focus groups: técnica de investigación cualitativa en investigación de mercados. Revista De Ciencias Económicas, 29(1).

Jean Piaget. (1978) El desarrollo de la noción de tiempo en el niño, México: Fondo de Cultura Económica.

Jick, T. D. (1979) Mezclando métodos cualitativos y cuantitativos: triangulación en acción. Administrative Science Quarterly.

Kvale, S. (1996). *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Thousands Oaks, Ibídem. p. 109.

Llusà, J. (2015). Ensenyar història des de la contemporaneïtat. Estudi de cas sobre la construcció i aplicació del concepte contemporaneïtat a l'ESO. Universitat Autònoma de Barcelona.

Llusà, J. (2016). Aprender historia aplicando la contemporaneidad. Un estudio de caso en la Enseñanza Secundaria Obligatoria (ESO). *Enseñanza de las Ciencias Sociales*. <https://doi.org/10.1344/ECCSS2016.15.6>

Martínez, V. L. (2013). Métodos, técnicas e instrumentos de investigación. Manual multimedia para el desarrollo de trabajo de investigación. Una visión desde la epistemología dialéctico crítica. Paradigmas de investigación.

Pagès, J. (1989). Aproximación a un currículum sobre el tiempo histórico. En J. Rodríguez (Ed.), *Enseñar historia. Nuevas propuestas*.

Pagès, J., i Santisteban, A. (2008). Cambios y continuidades: aprender la temporalidad histórica. In M. A. Jara (Ed.), *Enseñanza de la Historia. Debates y Propuestas*.

Pagès, J., i Santisteban, A. (2010). La enseñanza y el aprendizaje del tiempo histórico en la educación primaria. *Cadernos CEDES*. <https://doi.org/10.1590/S0101-32622010000300002>

Raventós, J. (2007). L'aigua feta medicina. *Sàpiens*, núm. 55, p.27-30.

Santisteban, A. (2007). Una experiència d'ensenyament del temps històric. *Comunicació Educativa*, (20), 59-62. <https://doi.org/10.17345/comeduc200759-62>

Santisteban, A. et al. (2010). Una investigación sobre la formación del pensamiento histórico. *Metodología de Investigación en Didáctica de las Ciencias Sociales: Actas del XXI Simposio Internacional de Didáctica de las Ciencias Sociales*.

Wikipedia. (2023). Caldes de Montbui. *Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure*. Recuperat de: https://ca.wikipedia.org/wiki/Caldes_de_Montbui

Annexos

Annex 1 - Qüestionari sobre el Temps Històric

QÜESTIONARI TEMPS HISTÒRIC

Nom Curs

1. Ordena aquestes imatges de més antic a més nou:

☐

☐

☐

☐

☐

☐

2. Relaciona les imatges dels fets que van succeir a la vegada:

Arriba l'AVE a Espanya

Pintures rupestres

Olimpiades de Barcelona

Presència dels mamuts

Primer cop que les dones voten a l'estat espanyol

Hitler pren el poder a Alemanya

4. Digues quant creus que van durar aquests esdeveniments:

La construcció de la piràmide de Guiza

Durada: _____

El viatge de Cristòfor Colom a Amèrica

Durada: _____

La Guerra Civil Espanyola

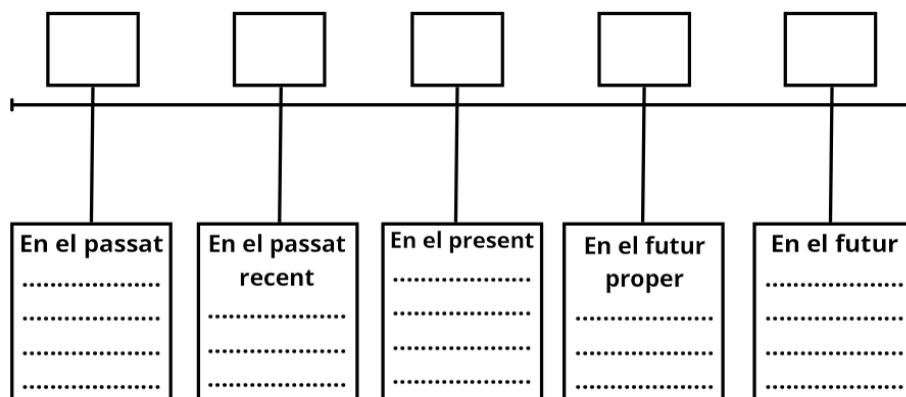
Durada: _____

La presència de l'imperi romà a territori català

Durada: _____

3. Crea la teva línia del temps a partir d'esdeveniments o fets de la teva vida. Pots posar la data aproximada a sobre de la línia.

Annex 2 - Entrevista completa a la tutora de 5è A, Alba Jiménez.

Entrevistador (Marc): Bon dia, Alba.

Tutora (Alba Jiménez): Bon dia.

Marc: A continuació et faré algunes preguntes d'interès per a la realització del meu TFG, d'acord?

Alba: Cap problema, endavant.

Marc: Perfecte, comencem doncs. Treballes el temps històric a l'aula?

Alba: Sí que el treballem.

Marc: I quins mètodes, recursos i estratègies utilitzes per ensenyar-lo i llavors captivar l'atenció de l'alumnat?

Alba: A classe, explorem el temps històric amb jocs com *scape box*, mitjançant històries i visites a museus... També fem servir recursos com vídeos educatius, fem activitats com crear línies de temps i intentem incitar a la recerca d'alguns elements de la història mitjançant reptes.

Marc: A què et refereixes amb *scape box*?

Alba: Creiem que a partir del joc pot motivar-los més a aprendre i una d'aquestes estratègies és els *scape box*. Consisteix en una mena de *scape room*, però sense sortir de l'aula, a partir d'objectes i material creat per les docents. Creem els reptes perquè ells puguin resoldre'ls.

Marc: Ah bueno, és interessant. Ara passem a un altre aspecte de l'aprenentatge i és si trobeu dificultats en el procés d'ensenyament i aprenentatge del temps històric?

Alba: Sí, la majoria de vegades hi ha dificultats, hi ha pocs alumnes que entenguin aquest concepte, almenys de primeres.

Marc: Quins són els principals obstacles amb els quals et trobes?

Alba: La comprensió abstracta del temps passat, la falta de connexió amb el present i el volum d'informació històrica. Al final els estàs intentant explicar una cosa que no han pogut viure i, per tant, és com que tot queda molt en l'aire. És molt costós baixar aquesta realitat a les aules.

Marc: I al ser tan difícil l'ensenyament del temps històric, com ho fas per planificar les teves sessions? Vull dir quin material utilitzes o en quina metodologia et bases?

Alba: És un treball conjunt amb la tutora paral·lela de 5è. La nostra planificació comença amb objectius clars i procurem que siguin activitats variades. Intentem fer ús de materials visuals, com a imatges i vídeos, recursos interactius si en trobem, ja que no n'hi ha gaires, o almenys no donem amb ells. Intentem fomentar la participació activa dels estudiants i busquem crear una curiositat que faci que l'alumnat estigui més motivat.

Marc: Coneixes els operadors temporals?

Alba: Ara no caic a què et refereixes.

Marc: Doncs alguns exemples podrien ser causalitat, simultaneïtat, passat-present-futur...

Alba: Val, val, ja sé a què et refereixes. Sí que els conec, però sincerament no els treballo gaire. La causalitat potser sí, ja que l'explorem per analitzar les conseqüències dels diferents esdeveniments ara sobretot amb la conscienciació de l'impacte dels nostres fets a l'entorn, però els altres operadors poc.

Marc: Al qüestionari que vaig passar als teus alumnes, cada pregunta estava centrada en un operador temporal. Després d'haver corregit i analitzat els resultats he vist com hi ha alguns operadors que entenen millors que altres.

Alba: Tens aquí els resultats?

Marc: Sí, mira. Per exemple, la pregunta número 1 en referència a la cronologia i a l'ordenació d'unes imatges, gairebé el 80% de l'alumnat contesta correctament tot l'exercici. Per tant, aquest operador temporal el tenen força adquirit.

Alba: Ah! Llavors sí que treballem la cronologia. Clar, no sabia que feia referència a això.

Marc: Segur que sí, encara que no sigui treballant-ho de manera conscient. Però mira, en canvi, a la pregunta número 2, que fa referència a la simultaneïtat, només el 30% dels alumnes han contestat tot l'exercici correctament. I més de la meitat només fan 1 resposta correcta de 3.

Alba: Clar, potser els hi és més familiar els cotxes que no el primer cop que les dones voten a Espanya...

Marc: Amb això que has dit ara, tinc una pregunta relacionada. Quan treballes el temps històric quines èpoques o temes trobeu que són més interessants i criden la seva atenció, els contextos més propers o els que no ho són tant?

Alba: En general, trobo que els temes més propers al context dels estudiants, com la història recent de la seva família o l'actualitat, tendeixen a generar més motivació. No obstant això, també els hi genera molt d'interès l'Edat Contemporània, ja que continua sent un context més proper a ells i elles. Però penso encara que no sigui tan interessant per ells s'ha d'intentar equilibrar els que són propers i els que no ho són per a proporcionar una comprensió més completa del temps històric.

Marc: Però si no estan tan motivats per treballar els que no són propers a ells, resulta efectiu el seu aprenentatge?

Alba: Pel que jo veig a classe, fer-ho a partir d'un joc com els *scape box*, els motiva fins a un cert punt. El que sí que és cert és que els aprenentatges dels contextos més llunyans no són tan significants.

Marc: Vols dir que és més fàcil que oblidin aquells aspectes relacionats amb allò que no troben tan interessant?

Alba: Sí, això. Però bueno crec que com en totes les assignatures... àrees.

Marc: Per anar acabant, anem amb el tema d'avaluació. Com avalues si l'alumne ha adquirit la comprensió del temps històric?

Alba: Per a avaluar la comprensió del temps històric, fem servir proves escrites, projectes on hagin de fer presentacions orals i s'hagin d'autoavaluar i coavaluar.

Marc: En referència a què s'autoavaluen i coavaluen?

Alba: Donem les solucions correctes i ells mateixos són qui corregeixen la seva feina o la del seu grup.

Marc: Abans d'acabar vull preguntar-te si creus que podria haver-hi canvis a les aules per incrementar la qualitat de l'ensenyament-aprenentatge del temps històric?

Alba: Jo ara mateix crec que millorar l'ensenyament del temps històric implica una major integració de tecnologia a l'aula, com aplicacions interactives i realitat virtual per a fer que la història cobri vida. A més, és important incorporar perspectives històriques diferents (el temps històric que treballem aquí, no és el mateix que treballen a Panamà). També es podria promoure un ensenyament més actiu, on els estudiants participin en la recerca i creació de coneixement històric.

Marc: I per part del professorat?

Alba: Doncs una formació contínua pels docents i una xarxa de suport professional són clau per a mantenir-se al dia amb les millors pràctiques i recursos en l'ensenyament de la història.

Marc: Fins aquí, Alba. No et trec més temps. Moltes gràcies.

Alba: Espero que et serveixi.

Annex 3 - Focus-grup a cinc alumnes

Han estat transcrits les parts interessant pel contingut a treballar, però no les banals, ja que no tenien riquesa pel treball. Poden haver-hi errors ortogràfics, de sintaxi i gramaticals a causa de la forma d'expressar-se de les persones que han intervingut. A continuació teniu la transcripció amb les inicials dels noms de cada infant:

- 1. M.G.**
- 2. M.A.**
- 3. B.R.**
- 4. J.M.**
- 5. E.L.**

Marc: Bon dia a tots i totes. Avui parlarem una mica més sobre les vostres respostes als qüestionaris sobre el temps històric. Si no recordeu què va posar aquí teniu els vostres fulls. Comencem per la primera pregunta, on havíeu d'ordenar imatges de cotxes. Expliqueu-me una mica com ho va fer.

M.G.: Jo vaig mirar les formes dels cotxes. Els més antics semblaven més fluixos i quadrats i els més nous es veien més protegits i més "rodons".

M.A.: Jo també vaig fer servir les formes i també em vaig fixar en la qualitat de les fotografies. Les més antigues eren en blanc i negre i dolentes. Això em va ajudar a ordenar-les perquè vaig pensar que les millors fotos en color serien les més noves.

Marc: Ben pensat. B.R. com vas fer tu aquesta part?

B.R.: A mi m'agraden molt els cotxes antics. He llegit molt sobre ells i fins i tot tinc a casa de joguina, així que vaig reconèixer alguns models i vaig poder ordenar les imatges fàcilment.

Marc: Tu parties amb avantatge, eh! E.L., com ho vas trobar tu?

E.L.: Vaig intentar veure les diferències en les fotografies, però no sé gaire sobre cotxes. Segons la qualitat de la imatge... Pensant que les més clares serien les més noves. Però no estic segura si ho vaig fer bé.

Marc: J.M., i tu? Com et va anar amb aquesta pregunta?

J.M.: Em va costar una mica. No coneixia gaire sobre els cotxes més vells, així que vaig fer el mateix que E.L., ordenar les fotos segons les imatges, no sé.

Marc: Els que ho heu trobat fàcil, penseu que hagués estat més difícil si les imatges haguessin sigut sobre alguna cosa que no coneixeu tant?

M.A.: Sí, segur que sí. Si haguessin estat imatges d'objectes que no conec, com per exemple eines antigues, hauria estat molt més difícil. No sabia per on començar.

Marc: Si per exemple haguessin sigut aquestes d'eines antigues, com dius tu, com ho hauríeu fet?

M.A.: Miraria si les eines tenen pantalla o alguna cosa de tecnologia.

M.G.: Crec que hauria mirat els materials.

Marc: Passem de pregunta. Com us ha anat aquesta segona part?

J.M.: Jo no sabia la majoria d'aquestes coses i ho vaig fer a "voleo".

M.A.: Jo només coneixia les pintures rupestres, així que vaig deduir que l'AVE és de fa poc i les olimpíades m'ho han explicat els meus pares. Així que les vaig relacionar.

Marc: B.R., i tu com ho vas veure?

B.R.: Vaig relacionar per les imatges, no sabia ninguna resposta.

Marc: Què significa per vosaltres la paraula "mentre"?

M.G.: Que dues coses passen a la vegada.

E.L.: Sí, és això.

Marc: Genial. Passem ara a la tercera pregunta sobre el passat, present i futur de la vostra vida. Com us heu sentit amb aquesta part?

M.G.: A mi m'ha semblat fàcil.

J.M.: A mi també, però m'ha costat trobar coses que posar.

E.L.: Jo quan em donen exemples, ho entenc millor, però jo sola em costa més.

Marc: M.A., t'ha resultat fàcil o difícil aquesta part?

M.A.: Fàcil perquè sé quines coses posar. Vaig pensar en el meu aniversari, estar a l'escola, i el viatge de l'estiu.

Marc: Molt bé. Per acabar, que voldreu anar al pati, la pregunta sobre la durada dels esdeveniments històrics, què en penseu?

B.R.: Jo sabia la durada de la guerra civil perquè m'ho ha dit el meu pare. I he vist les piràmides a la tele. Els que no coneixia m'ho vaig inventar.

M.A.: Vaig intentar posar el que em semblava, però no ho sabia així que ho vaig fer inventant-m'ho.

Marc: E.L., tu m'has posat uns anys al costat de cada fotografia, però no s'ajusta a la durada que demanava la pregunta. Com és això?

E.L.: Ara m'he donat compte que vaig posar l'any que creia que va passar, no quan va durar.

Marc: Ja deia jo que em semblava estrany. Algú més vol dir alguna cosa?

J.M.: Jo vaig intentar pensar en quants anys podria durar, però no estava segura. Per exemple, vaig pensar que la construcció de les piràmides perquè hauria de ser molt temps, així que vaig posar molts anys.

Marc: Gràcies per aquesta estoneta i les vostres explicacions. Ens veiem per l'escola!